

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПРАВА ТА ЛІНГВІСТИКИ

Актуальні проблеми аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права: теорія та практика

Круглий стіл, присвячений до дня юриста України

Збірник наукових праць

5 жовтня 2021 року

Біла Церква

2021

норм, якими передбачена відповідальність за злочини проти довкілля є бланкетними.

Література:

5. Шульга А.М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації: науково-практичне видання / А.М. Шульга. Х. : НікаНова, 2012. 192 с.
6. Мотовиловкер Я.О. Мотивировка судом правильности применения закона // Правоведение. 1984. № 3. С. 98.
7. Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. URL. <http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=celex%3A32004L0035>
8. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

УДК 343.

ЦИМБАЛЮК Н.Р., магістрантка

Науковий керівник – **НІКІТЕНКО О.І.**, д.ю.н.

Білоцерківський національний аграрний університет

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВИХ СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

У статті досліджувались способи вчинення кримінальних правопорушень до яких вдаються правопорушники вчиняючи кримінальні правопорушення проти довкілля. Встановили, що спосіб вчинення кримінального правопорушення охоплює систему послідовних дій правопорушника із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямованих на досягнення мети правопорушення. Констатували, що серед способів вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля особливу групу складають способи, що пов'язані з негативним впливом на природне середовище, погіршенням його стану, невжиття заходів, спрямованих на знищення шкідників і збудників хвороб рослин, невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення.

Ключові слова: кримінальне правопорушення; кримінальне провадження; правопорушник; довкілля; спосіб; злочинність; природне середовище; забруднення.

Кримінальні правопорушення проти довкілля характеризуються значною суспільною небезпекою, ось чому одним із першочергових завдань органів досудового розслідування є визначення типових способів вчинення кримінальних правопорушень.

Як вказує М.І. Ковальов, що під способом вчинення злочину варто розуміти прийоми, методи або сукупність засобів, що використовуються для вчинення суспільно небезпечного діяння [1, с. 166]. Про те, таке твердження вищевказаного науковця суперечить вже усталеній в криміналістиці позиції Г. Зуйкова, який розглядає спосіб як систему дій з підготовки вчинення та приховання злочинів [2, с. 25]. На користь цього можна привести переконливі докази М. Панова про те, що спосіб вказує на те, які прийоми та методи застосувала особа при вчиненні злочину [3, с. 20]. На противагу способу злочину засоби вказують на те, які предмети матеріального світу використані особою (або особами) для виконання дії (бездіяльності), спрямованої на завдання шкоди об'єкту, що охороняється кримінальним законом [3, с. 6].

Підтримуючи думку В.Я. Колдіна, варто зауважити, що через спосіб вчинення злочину відбувається відображення протиправного діяння в зовнішньому середовищі, що свідчить про складність цього явища об'єктивної дійсності, яке створює систему взаємопов'язаних структурних елементів, що становлять ядро криміналістичних моделей злочинів, основу методики розслідування окремих видів злочинів [4, с. 154], та кримінальних правопорушень (злочинів) проти довкілля загалом.

Доречною є позиція С.М. Зав'ялова, на думку якого спосіб вчинення злочину охоплює систему взаємопов'язаних дій суб'єкта (або утримання від них), що вчиняються з певною послідовністю, із застосуванням різних знарядь і засобів та спрямовані на досягнення мети злочину [5, с. 44–45].

Аналізуючи норми Кримінального кодексу України (далі - ККУ) варто зазначити, що серед способів вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля особливу групу складають способи, що пов'язані з негативним впливом на природне середовище, погіршенням його стану – це ст.ст. 236 КК «Порушення правил екологічної безпеки»; 237 КК «Невжиття заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення»; 241 КК «Забруднення атмосферного повітря»; 242 КК «Порушення правил охорони вод»; 243 КК «Забруднення моря»; 239 КК «Забруднення або псування земель», 240 КК «Порушення правил охорони або використання надр»; 247 КК «Порушення законодавства про захист рослин»; 253 КК «Проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля» [6].

Отже, негативний вплив на природне середовище, погіршення його стану має місце через: порушення встановлених правил стосовно конкретних об'єктів

довкілля або невжиття відповідних заходів при ліквідації екологічного забруднення (ст.ст.236, 237, 240, 242, 247, 253 КК) [6]. Для кримінальних правопорушень, що посягають на екологічну безпеку взагалі, тобто на довкілля в цілому, та конституційні екологічні права громадян досить часто суб'єктивні фактори визначають спосіб вчинення кримінального правопорушення. Так, посадові порушення або некомпетентність осіб призводять до порушення загальних та спеціальних екологічних правил, а найчастіше спосіб вчинення кримінального правопорушення вписується в службову або виробничу діяльність порушника і складається з комплексу різних дій (бездій), не відповідаючи вимогам правил по охороні довкілля. Тобто, порушення екологічних правил становить протиправність діяння і розглядається як вибір такого варіанту поведінки, який суттєво відрізняється від приписів, встановлених правилами діючих нормативно-правових актів [7]. Звідси, спосіб вчинення кримінального правопорушення може знайти своє відображення у письмових або усних розпорядженнях керівників установ та організацій, у діях осіб, безпосередньо відповідаючих за це. Слушно вказує Виноградова А.І., що бездіяльність виражається у невиконанні приписів органів державного екологічного контролю, закону про екологічну експертизу, яким встановлено, що для відкриття фінансування, планування, будівництва об'єктів господарської та іншої діяльності необхідно позитивний висновок державної екологічної експертизи. Невиконання положень такої експертизи або зовсім її відсутність є одним із способів вчинення кримінального правопорушення проти довкілля (наприклад, порушення правил екологічної безпеки ст.236 КК). При невжитті заходів щодо ліквідації наслідків екологічного забруднення (ст.237 КК) спосіб вчинення кримінального правопорушення пов'язаний перш за все зневиконанням відповідною особою покладеного на неї обов'язку з ліквідації наслідків екологічного забруднення, та виконанням винною особою своїх обов'язків з ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення не в повному обсязі або з порушенням правил проведення зазначених заходів. В цілому, характерні способи вчинення кримінальних правопорушень, що притаманні для цієї групи, можна прослідкувати на прикладі складу ст. 247 КК «Порушення законодавства про захист рослин», де типовими є: порушення правил, встановлених для боротьби із шкідниками та хворобами рослин; порушення технології вирощування рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту; невжиття заходів щодо захисту рослин підприємствами, установами, організаціями усіх форм власності та громадянами, діяльність яких пов'язана з користуванням землею, лісом, водними об'єктами, вирощуванням рослин сільськогосподарського та іншого призначення, багаторічних і лісових насаджень, дерев, чагарників, рослинності закритого ґрунту, а також реалізацією, переробкою, зберіганням і використанням рослин та продукції рослинного походження; недодержання регламентів зберігання, транспортування, торгівлі та застосування способів захисту рослин, зокрема,

ввезення та реалізація на території України засобів захисту рослин, що не пройшли державних випробувань і реєстрації; невжиття заходів щодо збереження корисної флори і фауни шляхом допущення пошкодження рослин, погіршення їх стану та забруднення продукції рослинного походження і довкілля засобами захисту рослин, зокрема, надмірне внесення пестицидів, використання заборонених хімічних речовин для знищення шкідників і збудників хвороб. Найбільш типовими способами порушення законодавства про захист рослин службовими особами є: невжиття заходів, спрямованих на знищення шкідників і збудників хвороб рослин, на локалізацію постраждалих територій або знищення зараженого врожаю чи насіння; неповідомлення інформації про загрозу посівам, іншій рослинності, а також продукції рослинного походження від шкідливих організмів; невиконання законних вимог службових осіб спеціально уповноважених органів виконавчої влади, які здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства про захист рослин; надання завідомо неправдивих відомостей про екологічні наслідки діяльності об'єкта екологічної експертизи; надання дозволів на спеціальне природокористування без позитивного висновку екологічної експертизи; ухилення від надання на законну вимогу державних еколого-експертних органів необхідних відомостей і матеріалів; приховування або фальсифікація відомостей про наслідки екологічної експертизи; ухилення від проведення державної екологічної експертизи у тих випадках, коли її проведення є обов'язковим, та інші [8, с.11-12]. Приймаючи до уваги різноманіття встановлених нормативно-правовими актами екологічних правил, і як наслідок, злочинних проявів екологічної спрямованості, зазначений спосіб – порушення правил – включає до себе достатньо широкий спектр підспособів, характерних для конкретного злочину. Так, при порушенні правил охорони або використання надр (ст. 240 КК) спосіб буде різним в залежності від стадій проектування, розміщення, будівництва, вводу до експлуатації та ін. [9].

Мельник О.В., вказує, що аналіз структури злочинності проти довкілля свідчить, що найбільшу частку займають злочини, що пов'язані з забрудненням або псуванням земель, порушення правил охорони вод і забруднення атмосферного повітря становлять меншу частку, та найрідше виявляються кримінальні правопорушення, що пов'язані з порушенням правил екологічної безпеки та забруднення моря [10, с.8].

Злочинне забруднення обумовлено порушенням встановлених правил і може бути як в активній так і пасивній формі, незалежно від того чи умисно або з необережності вчинено кримінальне правопорушення. Законодавець передбачив кримінальну відповідальність за забруднення: земель, атмосферного повітря, моря. Що стосується псування земель, то це є порушення природного стану земель без обґрунтованих проектних пропозицій, погоджених та затверджених у встановленому порядку, забруднення їх хімічними та радіоактивними речовинами, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами і стічними водами; порушення родючого шару

грунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель способами, що погіршують їхню природну родючість [11, с. 285]. Як бачимозабруднення і псування певних екологічних об'єктів за способом вчинення є тотожними і юридично відрізняються лише за наслідками, а тому кожний з них окремого розгляду не потребує.

Землі вважаються забрудненими чи зіпсованими коли перевищені граничнодопустимі нормативи концентрацій небезпечних речовин у ґрунтах і їх не можна використовувати за цільовим призначенням [11, с.285].

Що стосується забруднення атмосферного повітря, то в юридичній літературі розуміють його по-різному: 1) як результат викиду до атмосфери певної речовини – надходження речовини хімічного або біологічного походження або суміші таких речовин, що може прямо або опосередковано спричиняти наслідки, зазначені в ч. 2 ст. 241 КК; 2) як надходження в атмосферне повітря або утворення в ньому шкідливих (забруднювальних) речовин у концентраціях, які перевищують встановлені державою екологічні нормативи [60, с. 121]; 3) як привнесення до складу атмосферного повітря або утворення в ньому забруднювальних речовин у концентрації, яка перевищує нормативи якості і рівні природного вмісту; 4) як викид в атмосферу шкідливих для здоров'я людей відходів промислового виробництва.

Проаналізувавши дані норми ККУ варто зробити висновок, що забруднення – це умисні, свідомі дії (може бути і бездіяльність) людини, яка є правопорушником, і яка повинна понести за такі дії кримінальну відповідальність.

Мельник О.В. у своєму дослідженні вказує, що основними джерелами антропогенного забруднення вод та атмосферного повітря є промисловість, теплоенергетика, нафто та газопереробка, транспорт, житлово-побутове господарство, сільське господарство, тваринництво. Забруднення атмосферного повітря може відбуватися і шляхом бездіяльності (18 % випадків), тобто коли особа, яка могла перешкодити настанню суспільно небезпечних наслідків, не зробила цього. У свою чергу, основними способами забруднення вод є: порушення правил складування, зберігання, несанкціоноване захоронення побутових і промислових відходів, хімічних добрив, отрутохімікатів; наднормативні викиди підприємствами забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально-уповноваженого органу виконавчої влади; систематичні викиди та скидання повністю (або недостатньо) неочищених і не знешкоджених речовин (стічних вод та шкідливих речовин) у водні об'єкти або атмосферне повітря [12, с.4-5]. Можемо констатувати, що зазначені дії призводять до переповнення ємностей накопичення відходів, прориву дамб, аварій на промислових системах каналізації, порушень цілісності магістральних продуктопроводів. В цілому, злочинне забруднення довкілля можна класифікувати за наступними критеріями: а) просторовим поширенням (локальні, регіональні, глобальні); б) за силою та характером дії на навколишнє середовище (залпове та перманентне); в) за типом походження (фізичне,

механічне, хімічне, біологічне) [10, с.8]; г) за наслідками (у залежності від сукупної шкоди – відновлювана або не відновлювана).

Враховуючи вищевикладене вартозагальнити, що обставини, які підлягають доказуванню під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля зумовлюють напрацювання алгоритму слідчої діяльності та повинні встановлюватися, ретельно досліджуватись і доводитися у кожному кримінальному провадженні. Керуючись положеннями кримінального процесуального законодавства щодо переліку обставин, котрі належать до предмета доказування під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля, вважаємо, що одним з основних елементів, що належить до події кримінального правопорушення є його спосіб, який впливає на кваліфікацію діяння винної особи. Спосіб вчинення кримінального правопорушення – це спосіб дій з готування, вчинення та приховання слідової карти, що окреслює вагомі дані про виконавця вчинення кримінального правопорушення, застосовані ним засоби та можливості їх застосування органами досудового розслідування у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень проти довкілля. Обізнаність правоохоронних органів у способах вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля, які правопорушники можуть використовувати дасть можливість попереджувати, розкривати, та вести боротьбу з кримінальними правопорушення, тим самим зменшувати статистичні показники злочинності проти довкілля.

Список використаних джерел :

1. Ковалев М.И. Объективная сторона преступления. Советское уголовное право: Часть Общая : учебник под ред. Н.А. Беляева и М.И. Ковалева. Москва. :Юрид. лит., 1977. С. 144–167
2. Зуйков Г.Г. К вопросу об уголовноправовом понятии и значении способа совершения преступления. Тр. ВШ МВД СССР. М., 1969. Вып. 24. С. 24–45.
3. Панов Н.И. Способ совершения преступления и уголовная ответственность Харьков. Вища школа, 1982. 161 с.
4. Колдин В.Я. Актуальные вопросы теории и методологии криминалистики. Методологические и теоретические проблемы юридической науки. Москва, 1986. С. 154–161.
5. Зав'ялов С.М. Спосібвчиненнязлочину: сучасніпроблемививчення та використання у боротьбізізлочинністю та перспективи: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.09. К., 2005. 232 с.
6. Тацій В.Я. Кримінальний кодекс України: наук.-практ. комент. : у 2 т. / за заг. ред.: В. Я. Тацій [та ін.] 5-те вид., допов. Харків : Право, 2013. Т. 1–2.
7. Копылов М.Н. Юридическая ответственность за экологические преступления. Москва: РУДН, 2004. 221 С. 43.
8. Виноградова А.І. Розслідуванняпорушеньзаконодавства про захистрослин: автореф. дис..... канд..юрид.наук. Київ., – 19 с.

9. Захарова В.А. Теория и практика расследования нарушений правил охраны и использования надр :дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.09. 2011. С.51.
10. Мельник О.В. Запобігання злочинам щодо забруднення довкілля в Україні: автореф. дис. ...канд. юрид. наук, Нац. акадвнутр. справ. – Київ., 2012. – 19 с.
11. Мельник М.І., Клименко В.А. Кримінальне право України. Особлива частина підручник. за ред. М.І.Мельника, В.А. Клименка. Київ.: Юридична думка, 2004. 656 с.
12. Матвійчук В.К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): монографія. Київ: «Азимут-Україна», 2005. С. 308.

УДК 631.1.027: 659.2

ШАПОВАЛОВА А. М., магістрант 2-го року навчання

Науковий керівник – **КОВАЛЬЧУК І.В.**, к.ю.н.

Білоцерківський національний аграрний університет

ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

Статтю присвячено узагальненню та систематизації положень щодо правового регулювання аграрних інформаційних відносин у контексті функцій аграрного права, висвітлення сучасного стану й основних напрямів удосконалення правового забезпечення державної політики розвитку зазначених відносин.

Ключові слова : дорадництво, інформаційні бази даних, інноваційна діяльність, споживання інформаційно-консультаційних послуг, інформаційне забезпечення сільськогосподарських товаровиробників.

В даний час виникла необхідність дослідження тенденцій розвитку інформаційного забезпечення сільськогосподарських товаровиробників, пошуку методів прогнозування споживання інформаційно-консультаційних послуг, впливу розвитку інформаційно-консультаційного обслуговування на підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва, визначення основних напрямків реформування, вироблення рекомендацій щодо реалізації реформи, що сприяла б стійкому розвитку аграрного сектору.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВИХ СПОСОБІВ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ Цимбалюк Н.Р.	C. 139
ФУНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ Шаповалова А.М.	C. 145
ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙ В АГРАРНІЙ СФЕРІ Шевченко Л.О.	C. 152
ПРАВОВА ОХОРОНА ТА РАЦІОНАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ Яремчук В.О.	C. 159
АНАЛІЗ ТА ПОРІВНЯННЯ НАЯВНИХ ТИПІВ ТА МОДЕЛЕЙ СИСТЕМ СТРАХУВАННЯ ВКЛАДІВ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ Яцун М.А.	C. 163